

15. Mkhitarian A. M. (2017). Shliakhy pokrashchennia realizatsii administratyvno-pravovykh zasobiv protydii dyskryminatsii invalidiv v Ukraini z urakhuvanniam mizhnarodnykh standartiv [Ways to improve the implementation of administrative and legal means of combating discrimination against people with disabilities in Ukraine taking into account international standards]. *Naukovyi visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava – Scientific Bulletin of Public and Private Law*, 1, 144-148 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2018

УДК 342.9

*Сезонова Ольга Миколаївна,
завідувач відділення планування
навчального процесу навчально-методичного відділу
Харківського національного університету внутрішніх справ
odin.univd@gmail.com*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто адміністративно-правові основи створення публічною владою належних умов функціонування закладів вищої освіти. Проаналізовано вітчизняне адміністративне законодавство у сфері освітньої діяльності. Проаналізовано адміністративно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти щодо системи оцінки якості вищої освіти; наукової та інноваційної діяльності; державного замовлення у сфері вищої освіти.

Ключові слова: заклади вищої освіти; здобувачі вищої освіти; науково-педагогічні працівники; освітні послуги; публічна адміністрація.

Sezonova O. ADMINISTRATIVE LEGAL PRINCIPLES OF GRANT OF EDUCATIONAL SERVICES BY ESTABLISHMENTS OF HIGHER EDUCATION

In the article directions of application of totality of administrative tool are considered from the side of organs of public administration in relation to creation of the proper operating of establishments of higher education conditions. A home administrative legislation is analyzed in the field of educational activity. The administrative providing of activity of establishments of higher education is described in relation to systems of estimation of quality of higher education; scientific and technical activity; government order in the field of higher education.

Keywords: administrative providing; government order; establishments of higher education; scientific and pedagogical worker; public administration.

Постановка проблеми. Сьогодні високорозвинені держави світу переконливо демонструють, наскільки важливою є система вищої освіти для здійснення структурних перетворень та інноваційного розвитку. Вища освіта як феномен соціокультурної реальності має величезні потенційні можливості щодо збереження та нагромадження знань, духовних цінностей і надбань національної культури, відіграючи провідну роль в ідентифікації суспільства та є рушійною силою економічного розвитку будь-якої держави.

В умовах розвитку ринкової економіки інтелектуальний потенціал визначається рівнем становлення освітньої і наукової сфер, станом культурної та духовної спадщини, адже в його основі закладена природна здатність акумулювати все нові знання, генерувати нові ідеї, що стають основним джерелом економічного зростання. Отже, вища освіта, що є базовим елементом інтелектуального потенціалу, відповідає за стан освіченості суспільства, його здатність до розвитку та самовдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Протягом останніх семи років акцент наукових досліджень сфери освіти змістився у бік проблематики діяльності саме закладів вищої освіти. Сфера вищої освіти зацікавлює економістів, педагогів, юристів, фахівців у сфері державного управління, серед яких В. П. Андрущенко, М. І. Бойченко, Н. М. Дем'яненко, С. А. Калашникова, С. В. Курбатов, Є. А. Пінчук, В. І. Рябченко та ін.

У певній мірі активізували наукові пошуки у сфері вищої освіти представники адміністративної науки. Так, одним із перших присвятив увагу цьому питанню М. Н. Курко, Н. Л. Губернська, О. С. Нижник та ін.

Формулювання цілей статті. Метою статті є з'ясування змісту та складових адміністративно-правового забезпечення діяльності закладів вищої освіти з урахуванням вітчизняного адміністративного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Система вищої освіти України дозволяє реалізувати один із основних принципів державної політики щодо територіальної доступності такої освіти, однак зовсім інше питання на рахунок її

якості, матеріально-технічного забезпечення, а найголовніше – відповідності кваліфікації випускників вимогам ринку праці тощо. У відповідності до Законів України «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про освіту», «Про вищу освіту» всі заклади вищої освіти та наукові установи мають пройти процедуру ліцензування з метою встановлення їхньої спроможності провадити освітню діяльність відповідно до вимог Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти.

Першим кроком ліцензування є отримання експертного висновку про можливість видачі ліцензії на провадження освітньої діяльності. З цією метою заявник подає Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність заявника стандарту освітньої діяльності за відповідною спеціальністю. У двомісячний строк з дня надходження заяви та документів проводиться ліцензійна експертиза та видається експертний висновок [3].

Після чого ліцензіат разом із письмовою заявою та позитивним експертним висновком подає до МОН України низку документів та їхні копії, які підтверджують наявність у власності або користуванні необхідних приміщень, матеріально-технічної бази, науково-педагогічних кадрів, навчально-методичного та інформаційного забезпечення освітньої діяльності та ін. Ліцензії видаються окремо за кожною спеціальністю, згідно Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 № 266, та можуть бути анульовані з підстав, передбачених Законом України «Про вищу освіту» з урахуванням вимог Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності».

Важливою складовою реалізації механізму адміністративно-правового забезпечення діяльності закладів вищої освіти є проведення акредитації освітньої програми, яка згідно ст. 25 Закону України «Про вищу освіту» передбачає подачу закладом вищої освіти до Національного агентству із забезпечення якості вищої освіти письмової заяви та документів, що підтверджують відповідність освітньої діяльності стандарту вищої освіти за відповідною спеціальністю. На підставі чого протягом двох місяців проводиться акредитаційна експертиза відповідною галузевою експертною радою, результатом якої є прийняття рішення про акредитацію чи відмову в акредитації відповідної освітньої програми [1]. Згідно до Порядку оформлення, переоформлення, видачі, зберігання та обліку сертифікатів про акредитацію освітньої програми, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.12.2015 № 1117, відповідний сертифікат вперше видається за кожною акредитованою освітньою програмою строком на 5 років, а при наступних акредитаціях – на 10 років.

У рамках теоретико-правового аналізу адміністративно-правового забезпечення діяльності закладів вищої освіти першочерговий інтерес має інституційна акредитація. Цей термін є новим у законодавстві України, почав використовуватися у ст. 46 Закону України «Про освіту» та ст. 25¹ Закону України «Про вищу освіту», під яким запропоновано розуміти ініційоване керівником та колегіальним органом управління закладу вищої освіти добровільне оцінювання якості освітньої діяльності цього закладу. Інституційна акредитація здійснюється Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти у співпраці з національними та міжнародними експертами, а також міжнародними інституціями, що здійснюють діяльність у сфері забезпечення якості вищої освіти, із подальшою видачою відповідного сертифіката строком на 5 років. Важливо підкреслити, що успішне проходження інституційної акредитації надає закладу вищої освіти право на самоакредитацію освітніх програм.

Акредитація передбачає процедуру в результаті якої експертною комісією офіційно підтверджується відповідність якості надаваних послуг державному стандарту. Вона найбільш поширена в сфері надання професійних послуг, для оцінки якості яких споживач, як правило, не володіє достатніми компетенціями. Поряд із цим на сьогодні МОН України ще не розроблено положення про інституційну акредитацію, а тому залишаються основними у даній сфері Положення про акредитацію вищих навчальних закладів і спеціальностей у вищих навчальних закладах та вищих професійних училищах, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 09.08.2001 № 978, та Державні вимоги до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу, затверджені наказом МОН України від 13.06.2012 № 689.

Загальний порядок прийому на навчання до закладів вищої освіти закріплено у ст.ст. 44, 45 Закону України «Про вищу освіту» та в Умовах прийому на навчання до вищих навчальних закладів України в 2017 році, затверджених наказом МОН України від 13.10.2016 № 1236, передбачаючи проведення конкурсного відбору на підставі результатів зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО).

Порядком проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1095, визначено, що участь ЗНО проводиться щорічно, у якому може взяти особа, яка є випускником навчального закладу системи загальної середньої освіти або має певний освітній рівень і зареєструвалася для проходження ЗНО в установленому порядку. Воно проводиться з використанням технологій педагогічного тестування або інших засобів контролю за рівнем навчальних досягнень [2]. За результатами проведення ЗНО з навчальних предметів особі видається сертифікат ЗНО, згідно Технічного опису Сертифіката зовнішнього незалежного оцінювання, затвердженого наказом МОН України від 10.01.2017 № 25.

Керуючись закріпленими в Законах України «Про освіту» та «Про вищу освіту» засадами щодо автономії та

самоврядування, заклади вищої освіти на власний розсуд розробляють та затверджують положення про організацію освітнього процесу, однак у рамках визначених державних стандартів і ліцензійних вимог. Основою цієї діяльності є слідування встановленим курсу на інтеграцію до європейського співтовариства, зокрема у сфері вищої освіти. Насамперед мова йде про дотримання положень Методичних рекомендацій щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах, закріплених у листі МОН України від 26.02.10 №1/9-119, що визначають порядок та особливості запровадження у закладах вищої освіти ЄКТС та її ключових документів відповідно до вимог Довідника користувача ЄКТС, затвердженого Європейською комісією 6 лютого 2009 р.

Окрім інформаційного, навчального, навчально-методичного та іншого відповідного супроводу освітнього процесу Кабінет Міністрів України та МОН України в адміністративному порядку концентрують увагу на професійній діяльності науково-педагогічних, педагогічних і наукових працівників. Загальні законодавчі положення щодо діяльності цієї категорії осіб, закріплені у ст.ст. 53-60 Закону України «Про вищу освіту», де розкрито поняття, основні посади та порядок їх заміщення, робочий час, права та обов'язки, гарантії професійної діяльності наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої освіти.

Вказані особи повинні відповідати встановленим вимогам, передбачених Ліцензійними умовами провадження освітньої діяльності закладів освіти, та постійно проходити атестацію згідно Положення про атестацію наукових працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.1999 № 1475, а також розвивати свій професійний рівень за рахунок підвищення кваліфікації та стажування у порядку передбаченому Положенням про підвищення кваліфікації та стажування педагогічних і науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів, затвердженим наказом МОН України від 24.01.2013 № 48.

Основу адміністративно-правового забезпечення діяльності закладів вищої освіти та наукових установ щодо провадження наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності становлять наступні правові акти: Закони України: «Про вищу освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність»; постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів» від 01.03.1999 № 309, «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)» від 23.03.2016 № 261 [3], «Положення про Національний репозитарій академічних текстів» від 19.07.2017 № 541; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку найважливіших науково-технічних розробок за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки в рамках виконання державного замовлення на найважливіші науково-технічні розробки та науково-технічну продукцію у 2017-2018 роках» від 13.09.2017 № 669-р; наказ МОН України «Про затвердження Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності» від 07.11.2000 № 522 та б. ін.

У нашій країні традиційно надзвичайно важливим для підтримання вищої освіти виступає державне замовлення, у результаті чого завдяки бюджетним асигнуванням за період незалежності України підготовлено сотні тисяч висококваліфікованих фахівців у різних галузях економіки, виробництва тощо. Не заперечуючи щодо важливості такого адміністративно-правового інструменту як державне замовлення у сфері вищої освіти, Н. В. Мосьян та С. О. Сисюва зауважують на тому, що перехід від цієї системи до сучасних методів державного фінансування, концентрація фінансових ресурсів у провідних університетських центрах, стимулювання інтеграції університетів і наукових установ, забезпечення академічної та фінансової автономії закладів вищої освіти, заохочення приватного інвестування у сферу вищої освіти і наукових досліджень [4, с. 18]. На нашу думку, слід погодитися із вказаною позицією, що в Україні слід продовжити політику щодо належного бюджетного фінансування підготовки фахівців, однак виділені кошти витратити на перспективні та необхідні для ринку праці напрямки вищої освіти, відповідні наукові та інноваційні проекти тощо.

Ключовим документом щодо переліку суб'єктів державного замовлення, напрямів і розмірів фінансування на сьогодні є постанова Кабінету Міністрів України «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2017 році» від 12.07.2017 № 511. За освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший спеціаліст» обсяг державного замовлення становить понад 57 тис., «бакалавр» – понад 82 тис., «магістр» – понад 62 тис. [5]. Крім того, витрати Державного бюджету України передбачено на конкурсний відбір науково-технічних та експериментальних розробок за державним замовленням у порядку передбаченому Положенням про проведення Міністерством освіти і науки України конкурсного відбору науково-технічних (експериментальних) розробок за державним замовленням, затвердженим наказом МОН України від 09.02.2017 № 192.

Висновки. З урахуванням вищевикладеного слід зробити висновок, що адміністративно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти переслідує мету не стільки врегулювання суспільних відносин засобами адміністративного права, скільки створення оптимальних умов ефективної реалізації публічних інтересів, а також гарантування та охорони права на вищу освіту відповідної категорії осіб. На першому місці для держави щодо вищої освіти є забезпечення здобуття особою високого рівня наукових або творчих мистецьких, професійних і загальних компетентностей, необхідних для діяльності у певній галузі знань. У даному випадку мова йде про

отримання здобувачами освіти сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти.

Адміністративно-правове забезпечення діяльності закладів вищої освіти передбачає наступні складові: а) адміністративно-правове забезпечення системи оцінки якості вищої освіти; б) адміністративно-правове забезпечення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності; в) адміністративно-правове забезпечення автономії та самоврядування; г) адміністративно-правове забезпечення державного замовлення у сфері вищої освіти.

Список використаних джерел:

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Деякі питання запровадження зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 № 1095. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1095-2004-п>.
3. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах): постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-п>.
4. Сисоєва С. О. Новий Закон України «Про вищу освіту»: нововведення та ризики. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2015. Вип. 43. С. 16-19.
5. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2017 році: постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 511. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/511-2017-п>.

REFERENCES

1. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. № 1556-VII [About higher education: Law of Ukraine dated 01.07.2014 № 1556-VII] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [in Ukrainian].
2. Deyaki pitannya zaprovadzhennya zovnishn'ogo nezalezhnogo ocinyuvannya ta monitoringu yakosti osviti: postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 25.08.2004 № 1095 [Some questions of input of external independent evaluation and monitoring of quality of education: resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine dated 25.08.2004 № 1095] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1095-2004-п> [in Ukrainian].
3. Pro zatverdzhennya Poryadku pidgotovki zdobuvachiv vishchoi osviti stupenya doktora filosofii ta doktora nauk u vishchih navchal'nih zakladah (naukovih ustanovah): postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 23.03.2016 № 261 [About claim of Order of preparation of bread-winners of higher education of degree of Ph.D. and doctor of sciences in higher educational establishments (scientific establishments): resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine dated 23.03.2016 № 261] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-п> [in Ukrainian].
4. Sisoeva S. O. (2015). Novij Zakon Ukraini «Pro vishchu osvitu»: novovvedennya ta riziki [New Law of Ukraine «On higher education»: innovation and risks]. *Naukovi zapiski Vinnic'kogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni Mihajla Kocyubins'kogo. Seriya: Pedagogika i psihologiya – Scientific messages of the Vinnytsya state pedagogical university of the name of Mykhajlo Kotchebinskiy. Series: Pedagogics and psychology*, 43, 16-19 [in Ukrainian].
5. Pro derzhavne zamovlennya na pidgotovku fahivciv, naukovih, naukovo-pedagogichnih ta robitnichih kadriv, na pidvishchennya kvalifikacii ta perepidgotovku kadriv u 2017 roci: postanova Kabinetu Ministriv Ukraini vid 12.07.2017 № 511 [About a government order on preparation of specialists, scientific, scientifically-pedagogical and working shots, on in-plant training and retraining of shots in 2017: resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine dated 12.07.2017 № 511] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/511-2017-п> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.09.2018